

of Ukraine (2015), Decree on the Sustainable Development Strategy «Ukraine 2020»]. [in Ukrainian]; 8.Pro shvalennya Kontseptsii reformuvannya mistseвого samovryaduvannya ta teritorialnoyi organizatsiyi vladi v Ukraini. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini #333-r vid 1.04.2014 r.[The Cabinet of Ministers of Ukraine (2014), Ordinance on approval of the Concept of reforming local self-government and territorial organization of government in Ukraine]. [in Ukrainian].

УДК: 338.2:658.1

М.І. Вижлюк, Р.О. Мірошник, О.В. Майор

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.100

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ: ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ

У статті представлено теоретико-методологічні основи формування змісту дефініції «фінансовий ризик». На основі морфологічного аналізу узагальнено існуючі наукові підходи щодо розуміння економічної природи досліджуваного поняття. Відзначено, що перший підхід трактує фінансовий ризик у контексті фінансових результатів діяльності підприємства, зокрема як небезпека, можливість фінансових втрат внаслідок негативних подій; другий підхід визначає фінансовий ризик, як вартісне оцінювання ймовірності події, що призводить до фінансових втрат підприємства; третій підхід визначає фінансовий ризик, як комплекс причинно-наслідкових зв'язків, тобто сукупність різновидів фінансових ризиків, що чинять вплив не лише на фінансову діяльність, а й на виробничу та комерційну діяльність, як суб'єкта господарювання. Представлено авторське трактування фінансового ризику, як певної вірогідності уникнення фінансових підсумків у вигляді втрати прибутку, доходу, активів чи капіталу в умовах об'єктивної непередбачуваності здійснення підприємством фінансово-господарської діяльності. Відзначено, що фінансовий ризик, як економічна категорія, характеризується низкою базових та специфічних властивостей, що проявляються під час взаємодії таких елементів фінансового ризику, як невизначеність, втрати, наслідки та можливості. Класифіковано різновиди фінансового ризику на дві групи: зовнішні фінансові ризики (інфляційний, депозитний, податковий, процентний, валютний); внутрішні фінансові ризики (ризики бізнес-процесів: ризик неплатоспроможності, ризик зниження фінансової стійкості, прибутковості, оборотності, ліквідності; інвестиційний ризик: портфельний, процентний, кредитний, дивідендний; інші фінансові ризики: ризик упущеної вигоди, структурний, інноваційний, емісійний тощо. Узагальнено базові методи та інструменти, що використовуються для управління та реалізації політики нейтралізації фінансових ризиків у діяльності підприємств.

The article presents the theoretical and methodological foundations of the content of the definition of "financial risk". The existing scientific approaches to understanding the economic nature of the concept under study have been generalized on the basis of morphological analysis. It has been noted that the first approach treats financial risk in the context of the financial results of the enterprise, in particular as a risk, the possibility of financial losses due to negative events; the second approach defines financial risk as a cost estimation of the probability of an event leading to financial losses of the enterprise; the third approach defines financial risk as a complex of cause and effect relationships, that is, a set of types of financial risks that affect not only the financial activity but also the production and commercial activity of the entity. It have been presented an author's interpretation of financial risk as a certain probability of avoiding financial results in the form of loss of profit, income, assets or capital in the conditions of objective unpredictability of

financial and economic activity. It has been noted that financial risk as an economic category is characterized by a number of basic and specific properties that are manifested in the interaction of such elements of financial risk as uncertainty, losses, consequences and opportunities. The types of financial risk have been classified into two groups: external financial risks (inflation, deposit, tax, interest, currency); internal financial risks (risks of business processes: risk of insolvency, risk of reduction of financial stability, profitability, turnover, liquidity; investment risk: portfolio, interest, credit, dividend; other financial risks: risk of missed profit, structural, new. Basic methods and tools used to manage and implement financial risk mitigation policies in the operations of enterprises have been summarized.

Ключові слова: ризик, фінансовий ризик, фінансові втрати, фінансова діяльність, невизначеність, механізми нейтралізації фінансового ризику.

Key words: risk, financial risk, financial losses, financial activity, uncertainty, mechanisms of financial risk neutralization.

Постановка проблеми. Фінансові ризики, як одні з найбільш складних ризиків, пов'язані з фінансовими результатами господарської діяльності та загрозами фінансових втрат підприємницьких структур. Особливої актуальності зазначена проблематика набуває для вітчизняних підприємств, оскільки в сучасних умовах фінансові ризики мають комплексний характер і ускладнюють їх діяльність. Тому проблема теоретичного дослідження фінансового ризику постійно перебуває у полі наукового пошуку серед науковців і потребує якісно-нового осмислення та інтерпретації, що відповідають сучасним вимогам.

Аналіз досліджень і публікацій. Неоціненний внесок у дослідження теоретико-методологічних основ формування змісту дефініції «фінансовий ризик», управління фінансовими ризиками, організаційних аспектів нейтралізації їх впливу в діяльності вітчизняних підприємств присвячено ряд наукових публікацій теоретичного та прикладного характеру таких науковців, як Антонюк Н., Балясна Ю., Бланк І., Євтушенко Г., Жихор О., Зборовська Ю., Злідник Ю., Макарова А., Припула Х., Тимків Н., Хамітова І., Хома І., Шура Н. та ін. Віддаючи належне їх доробкам, варто відзначити, що досі досліджувана проблематика залишається дискусійною та потребує подальшого наукового обговорення та удосконалення, зокрема, що стосується змісту поняття «фінансовий ризик», його характеристик, різновидів тощо.

Метою статті є дослідження та узагальнення змісту та економічної природи фінансового ризику та узагальнення його різновидів, що характерні для підприємницьких структур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансовий ризик виступає невід'ємною та важливою категорією сучасної економічної науки, а управління ним – вагомим частиним менеджменту підприємницької діяльності та бізнес-процесів, що підлягають їх впливу. Присутність фінансових ризиків у всіх сферах життєдіяльності підприємства потребує постійного пошуку та комбінації механізмів мінімізації та уникнення. Аналізуючи погляди науковців на розуміння поняття «фінансовий ризик», варто відзначити різнобічне трактування досліджуваного поняття (табл.1).

Узагальнюючи думки наукової спільноти, необхідно відзначити, що існує три наукових підходи щодо розуміння змісту фінансового ризику в діяльності суб'єкта господарювання: *перший підхід* – визначає ризик у контексті фінансових резуль-

татів діяльності підприємства, тобто, ризик — це свого роду небезпека, можливість фінансових втрат внаслідок негативних подій [2-5]; *другий підхід* — визначає фінансовий ризик, як вартісне оцінювання ймовірності події, що призводить до фінансових втрат підприємства [1,6,8]; *третій підхід* — визначає фінансовий ризик, як комплекс причинно-наслідкових зв'язків, тобто сукупність різновидів фінансових ризиків, що чинить вплив не лише на фінансову діяльність, а й виробничу та комерційну діяльність [10].

Зазначене вище дозволяє констатувати, що: *по-перше*, фінансовий ризик виникає при здійсненні підприємством фінансово-господарської діяльності, укладанні фінансових угод з контрагентами, де основним активом виступають цінні папери, чи грошові кошти; *по-друге*, фінансовий ризик — проявляється у недоотриманні підприємством доходу та прибутку внаслідок фінансово-господарської діяльності, недоотриманні грошових ресурсів; *по-третьє*, фінансовий ризик характеризується вірогідністю уникнення фінансових підсумків у вигляді втрати прибутку, доходу, активів чи капіталу в умовах об'єктивної непередбачуваності здійснення підприємством фінансово-господарської діяльності.

Таблиця 1

Морфологічний аналіз поняття «фінансовий ризик»

Автор	Зміст дефініції, джерело
Жихор О.Б., Балясна Ю.С.	Фінансовий ризик — це ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат у ситуації невизначеності умов фінансової діяльності підприємства [1]
Зборовська Ю.Л.	фінансовий ризик: втрата прибутку від коливання валютних курсів, інфляція, девальвація та ревальвація валюти, підвищення відсоткових ставок банками за кредитами, банкрутство банку-кореспондента, різке коливання ціни, непередбачені зміни кон'юнктури зарубіжних ринків[2, с. 119].
Антонюк Н.А., Макарова А.В.	Фінансові ризики, дія яких призводить до спаду фінансових результатів, зниження фінансової стійкості, а то й до банкрутства підприємства[3, с. 4].
Притула Х. М., Злидник Ю. Р.	Фінансові ризики — це ризик зменшення фінансування з боку держави, як щодо базових потреб території та її населення, так і програм розвитку, ризик зменшення обсягів або припинення надходження інвестицій, ризик зниження інвестиційної привабливості території, ризик неплатоспроможності фермерів при страхуванні і т.д. [4, с. 292].
Конопліна Ю.С., Шеруділо К.О.	1) фінансовий ризик — це ризик, який виникає при здійсненні фінансового підприємництва чи фінансових угод, виходячи з того, що у фінансовому підприємстві в ролі товару виступають або цінні папери, або грошові кошти; 2) фінансовий ризик — це вірогідність уникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності; 3) фінансовий ризик — це ризик, який виникає при фінансових угодах, пов'язаний із неотриманням доходів або із втратою грошей та за своєю сутністю є спекулятивним [5, с. 422–429].
Євтушенко Г.В., Тимків Н.Я.	Фінансові ризики — це ризики, пов'язані з можливістю невиконання фірмою своїх фінансових зобов'язань [6, с. 50].

Ходаківський Є. І.	Фінансовий ризик є частиною комерційного ризику і обумовлений можливістю невиконання суб'єктом економічної діяльності своїх фінансових зобов'язань перед інвесторами і поділяється на два види: ризик, пов'язаний з купівельною неспроможністю грошей та ризик, пов'язаний з вкладенням капіталу [7, с. 38].
Бланк І. О.	фінансовий ризик, як ймовірність виникнення негативних фінансових наслідків у формі втрати доходу чи капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності [8, с. 71].

Джерело: узагальнено на основі проведених досліджень.

Як зазначає Хома І. та Хамітова І., усі різновиди фінансових ризиків певною мірою мають спільні і відмінні риси. Спільність така полягає в тому, що наслідком реалізації ризику у підприємницькій діяльності є фінансові втрати. Відмінності характеризуються такими компонентами, як причини виникнення, тип ризику, суб'єкти, які схильні до нього [9, с.148]. Тому варто відзначити, що фінансовий ризик характеризується низкою властивостей (табл. 2), що проявляються під час взаємодії таких елементів фінансового ризику, як невизначеність, втрати, наслідки та можливості.

Таблиця 2

Характеристика властивостей фінансового ризику суб'єкта господарювання

Властивість	Зміст
Базові властивості фінансового ризику [11]	
Економічна природа	Фінансовий ризик характерний для економічної діяльності суб'єкта господарювання. Він пов'язаний з формуванням доходів і визначає можливі фінансові втрати підприємства в процесі здійснення ним господарської діяльності.
Об'єктивність прояву	Фінансовий ризик – це об'єктивне явище у функціонуванні суб'єкта підприємницької діяльності та його управлінського апарату. Він супроводжує практично всі управлінські рішення, різновиди фінансових операцій і всі напрямки фінансово-господарської діяльності.
Діє в умовах вибору	Фінансовий ризик береться до уваги фінансовим менеджером в умовах ризикової ситуації або ситуації невизначеності за умови розроблених кількох варіантів прийняття рішення та вибору з урахуванням узгодженості впливу такого вибору на розвиток майбутньої фінансової діяльності.
Альтернативність вибору	Фінансовий ризик передбачає необхідність вибору альтернативи дій фінансового менеджера (щонайменше існування двох альтернатив, зокрема його прийняття або відмовитися від нього). Кількість таких альтернатив залежить від різновиду та умов фінансового ризику або різня ступенем складності оцінювання та методів вибору.
Цілеспрямована дія	Фінансовий ризик завжди розглядається у контексті конкретної мети, на досягнення якої він спрямований, наприклад, отримання певної суми (або рівня) доходу внаслідок здійснення окремої операції або діяльності в цілому.

Імовірність досягнення мети	Фінансовий ризик завжди включає дві важливі складові: можливість (оцінка ймовірності настання негативної події) і наслідки (оцінка впливу настання ризику на зміну стану об'єкта, його параметрів). Міра ризику має враховувати одночасно обидва ці елементи. Для повноти оцінки потрібно порівнювати ризики між собою, а ці наслідки (параметри) повинні мати однакові одиниці виміру, або ж потрібно їх привести в єдиний вимір.
Невизначеність наслідків	Ця характеристика фінансового ризику визначається неможливістю кількісно обґрунтувати фінансовий результат, зокрема прибутковість того чи іншого виду діяльності внаслідок прийняття фінансових рішень, що можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для фінансових результатів в залежності від виду та рівня ризику.
Очікування негативних наслідків	Характеризує рівень негативного впливу фінансового ризику, зокрема його грошова оцінка – розмір можливого економічного збитку. Фінансовий ризик може приймати різні форми - втрату прибутку, доходу, частини або всієї суми капіталу підприємства.
Динамічність рівня	Рівень фінансового ризику змінюється і варіює в часі під впливом ендо- та екзогенних динамічних чинників залежно від різновиду фінансової операції або певного виду фінансової діяльності підприємства.
Суб'єктивність оцінки	Оцінка рівня фінансового ризику носить суб'єктивний характер, що визначається різним рівнем повноти та достовірності інформативної бази, кваліфікацією фінансових менеджерів, їх досвідом у сфері ризик-менеджменту та іншими факторами.
Спецефічні властивості фінансового ризику	
Спекулятивний характер*	фінансовий ризик проявляє в рівнозначно ймовірній можливості зазнати як збитків так і одержати додаткові прибутки [7].
Стимулюючий чинник*	фінансовий ризик виконує функцію чинника розвитку та прогресу в діяльності підприємства [1].
Властиві причинно-наслідкові зв'язки*	фінансовий ризик представляє собою складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків: з однієї сторони - фінансовий ризик включає можливість загрози (ризик зменшення дохідності та прибутків внаслідок зменшення виробництва), а з другої сторони – можливість нагоди (збільшення виробництва та нарощення прибутків) [1, 3, 7].

Джерело: узагальнено та доповнено* на основі [1; 3; 7; 11].

Упродовж своєї життєдіяльності підприємства мають справу з цілим комплексом різновидів фінансових ризиків, які відрізняються між собою за місцем і часом виникнення, сукупністю зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на їх рівень. Як правило, всі різновиди фінансових ризиків взаємопов'язані і впливають на успішність господарської діяльності підприємства [6, с. 49]. Їх можна узагальнити наступним чином [1,6,10]: *зовнішні фінансові ризики*: інфляційний, депозитний, податковий, процентний, валютний; *внутрішні фінансові ризики*: ризики бізнес-процесів (ризик неплатоспроможності, ризик зниження фінансової стійкості, прибутковості, оборотності, ліквідності); інвестиційний ризик (портфельний, процентний, кредитний, девідентний), інші фінансові ризики (ризик упущеної вигоди, структурний, інноваційний, емісійний).

Наявність значної кількості різновидів фінансових ризиків ускладнює прийняття ефективних рішень щодо комплексної оптимізації фінансового ризику, адже потребує застосування спеціальних механізмів, що будуть спрямовані на їх нейтралізацію, чи мінімізацію за умови поглибленого аналізу конкретних ризиків, а також причин їх виникнення. Серед науковців найбільш вживаними та рекомендованими для практичного застосування пропонуються наступні: створення спеціального резервного фонду на покриття непередбачуваних витрат (як грошових, так і матеріальних цінностей); самострахування від ризику; розробка і впровадження системи штрафних санкцій; страхування від ризику; укладення ф'ючерсних угод, як метод зниження ризику; придбання додаткової інформації про вибір і результати ризику, лімітування, хеджування, диверсифікація, розподіл ризику, кооперація тощо.

Висновки. Здійснивши ґрунтовне дослідження розуміння фінансового ризику, його економічної природи та властивостей, варто відзначити що за умов неналежного реагування менеджерів на фінансовий ризик, ставиться під загрозу уся господарська діяльність підприємства, що може мати негативний комплексний вплив на усі без виключення види діяльності суб'єкта господарювання (виробничу, інвестиційну та фінансову діяльність). Однак, ефективне керування ризиками визначає, як потенційні, негативні наслідки, так і потенційні вигоди, що забезпечують рівновагу між зменшенням ризику і досягненням підприємницьких цілей. Тому потребує практичної адаптації заходи щодо мінімізації фінансових ризиків, зокрема: формування стратегії управління фінансовими ризиками; вміння прогнозувати та оперативно реагувати на зміни та чинники, що їх визначають; використання спеціальної системи управління фінансовими ризиками (ризик-менеджмент), котра б враховувала галузеву специфіку діяльності підприємства та можливості визначити негативні наслідки фінансового ризику і потенційних вигод, чи переваг від його впливу. Зазначене виступатиме предметом подальших наукових досліджень.

1. *Жижор О.Б., Балясна Ю.С.* Управління фінансовими ризиками та методи їх нейтралізації на підприємстві. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2011. Том 2. № 11. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/28932/26011>;
2. *Зборовська Ю.Л.* Удосконалення управління ризиками на експортно орієнтованих підприємствах АПК. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. 2013. Вип. 1 (6). Т. 1. С. 117-122;
3. *Антонюк Н.А., Макарова А.В.* Аналіз стратегій нейтралізації фінансових ризиків в діяльності підприємства. Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 24-26 квітня 2013 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко. Суми : СумДУ, 2013. Т.2. С. 24-26;
4. *Питула Х. М., Злидник Ю. Р.* Кооперація, як спосіб мінімізації ризиків в сільському господарстві. Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні: матеріали Всеукраїнського науково-практичного конференції, присвяч. Міжнар. року кооперативів, 5–7 квіт. 2012 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2012. С. 291–296;
5. *Конопліна Ю.С., Шеруділо К.О.* Критичний аналіз понять «фінансові ризики підприємства» та «управління фінансовими ризиками підприємства». Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ – Серія: Економічні науки. 2013. № 4. С. 422–429;
6. *Євтушенко Г.В., Тимків Н.Я., Шешеня А.А.* Особливості управління ризиками в аграрному секторі економіки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 17. С. 49-52.;
7. Ризикогенність та страхування в аграрній сфері (теорія, практика): колект. монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Ходаківського Є. І. Житомир: «Полісся», 2013. 323 с.;
8. *Бланк И. А.* Управление финансовыми рисками. К.: Ника-Центр, 2005. 600 с.;
9. *Хома І., Хамітова І.* Фінансові ризики:

принципи управління та механізми нейтралізації. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2014. № 6. С. 146-158; 10. *Шура Н. О.* Практика оцінки та зменшення фінансових ризиків у діяльності публічних акціонерних товариств. Агро світ. 2016. №11. С. 29-37; 11. *Пименов Н. А.* Управление финансовыми рисками в системе экономической безопасности : учебник и практикум. Москва : Издательство Юрайт, 2014. 413 с.

1. *Zhivor O.B., Balyasna Y.S.* Management of financial risks and methods of their neutralization at the enterprise. Financial and credit activities: problems of theory and practice. 2011. Vol. 2. № 11. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/28932/26011>; 2. *Zborivska Yu. L.* Improvement of risk management at export-oriented agricultural enterprises. Scientific works of Poltava State Agrarian Academy. Economic sciences. 2013. Vol. 1(6). Pp. 117-122; 3. *Antonyuk N.A., Makarova A.V.* Analysis of strategies for neutralizing financial risks in the enterprise. Economic Problems of Sustainable Development: Proceedings of the International Scientific Conference on the Memory of Prof. Balatsky O.F. Sumy, April 24-26, 2013 / For the total. ed. O.V. Prokopenko. Sumy: SSU. 2013. Vol.2. Pp. 24-26; 4. *Pritula Kh.M., Zlidnik Y.R.* Cooperation as a way of risk minimization in agriculture. Cooperative Marketing in Agribusiness: Challenges and Prospects for Development in Ukraine: Materials All-Ukrainian. Research Practice conf., ded. Int. year of cooperatives, 5-7 Apr. 2012. Zhitomir: ZhNAEU, 2012. Pp. 291–296; 5. *Konoplina J.S., Sherudilo K.O.* Critical analysis of the concepts of «financial risks of the enterprise» and «management of financial risks of the enterprise». Youth Scientific Bulletin UABS NBU.Series: Economic Sciences. 2013. Vol 4. Pp. 422–429; 6. *Yevtushenko G.V., Timkov N.Y., Sheshenya A.A.* Features of risk management in the agricultural sector of the economy. Scientific Bulletin of the International Humanities University. 2016. Vol. 17. Pp. 49-52; 7. *Khodakivskogho J. I.* Risk and insurance in the agrarian sphere (theory, practice). Zhytomyr: Polesie, 2013 (in Ukrainian); 8. *Blank I.A.* Financial Risk Management. Kiev: Nika-Center. 2005 (in Ukrainian); 9. *Homa I., Hamitova I.* Financial risks: management principles and mechanisms of neutralization. Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University. 2014. Vol.6. Pp. 146-158; 10. *Shura N.O.* Practice of estimation and reduction of financial risks in activity of public joint-stock companies. Agro world. 2016. Vol. 11. Pp. 29-37; 11. *Pymenov N. A.* Upravlenye fynansovymy ryskamy v systeme ekonomycheskoj bezopasnosti. Moskva : Yzdatel'jstvo Jurajt. 2014 (in Russian).

УДК: 336.74

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2020.106

О.В. Сперчун, Ж.В. Кудрицька

ОЦІНКА СТАНУ КРИПТОВАЛЮТНОГО РИНКУ ТА ЙОГО ПЕРСПЕКТИВ ПІД ВПЛИВОМ КОРОНАВІРУСУ

На сьогодні в світовій економіці існує тенденція до інвестицій в альтернативні, цифрові активи. Наразі актуальною є проблема інтеграції криптовалют в міжнародну фінансову систему та поширення використання криптовалют, як засобу оплати товарів та послуг. Проблематику розвитку криптовалютної економіки розглядали такі науковці: Бэк К., М. Карні, М. Чеа, Є. Фрай, Дж. Чунг А., Рока Е., Кулер М. та ін. Проте, зміни в світовій економіці спричинені пандемією коронавірусу, суттєво вплинули на криптовалютний ринок та потребують більш ретельного вивчення та аналізу.